

SOCIALINIS IR PROCEDŪRINIS TEISINGUMAS TEISINIAME DISKURSE

Saulius Arlauskas *

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Teisės filosofijos katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 46 97
Elektroninis paštas tfk@mruni.lt*

Pateikta 2006 m. balandžio 19 d., parengta spausdinti 2006 m. birželio 29 d.

Santrauka. Straipsnyje siekiama parodyti, kad teismų sprendimų teisingumas priklauso nuo dviejų tipų argumentų: nuo dalies argumentų, kurie priimami kaip savaime teisingi, t. y. kaip visuomenės gyvenimo pamatiniai teisingumo principai, moralinės nuostatos ir kt. Kita dalis teismų argumentų – tai ginčo šalių aktualizuoti, teismo proceso metu apsvarstyti, racionaliai pagrindžiami argumentai, kuriuos tiek ginčo šalys, tiek teismas priima kaip įrodytus. Ši straipsnyje ginama pozicija yra grindžiama R. Alexy teisinio argumentavimo teorija ir hermeneutine-istorine teisės samprata. Straipsnyje pateikiama konkreti D. Pretty prieš Didžiąją Britaniją byla, kurioje bylos sprendimas kaip tik ir buvo paremtais šiais dviejų tipų argumentais. Autorius pabrėžia, kad teismas žmogaus gyvybę ir teisę į gyvybę laikė pamatine, nors racionaliai ir išreikšta, bet kartu ir moraline-kultūrine Europos Sąjungos valstybių nuostata. Teisė mirti (eutanazijos vykdymo teisė) buvo paprasčiausiai atmesta kaip prieštaraujanti Europos šalių humanistinėms tradicijoms.

Pagrindinės sąvokos: socialinis teisingumas, procedūrinis teisingumas, teisinis diskursas, D. Pretty prieš Didžiąją Britaniją.

ĮVADAS

Valstybių parlamentuose arba teismuose sprendžiant teisės klausimus neretai labai aštri tampa įstatymų leidėjo arba teisėjo diskrecijos ribų nustatymo problema. Kontinentinėse teisės sistemose paprastai laikomasi nuostatos, kad teisinių sprendimų laisvę riboja valstybių pagrindinio įstatymo normos. Viena iš pagrindinio šalies įstatymo funkcijų yra būtent ta, kad juo yra nustatomos įstatymų leidėjo arba teisėjo laisvo pasirinkimo leidžiant įstatymą ar sprendžiant bylą teisinės ribos. Ir vis dėlto, nepaisant to, kad kontinentinės teisės sistemose valstybių konstitucijos gana sėkmingai padeda išspręsti daugumą teisinių ginčų, sprendžiant konkrečią teisinę bylą atskirų konstitucinių normų ar visos konstitucinių normų visumos tinkamas pritaikymas dažnai sukelia problemų. Tai visiškai suprantama, nes neaprepiama gyvenimo aplinkybių įvairovė vargu ar gali

būti išprausta į riboto skaičiaus abstrakčių teisinių formuluočių rinkinį. Sunku būtų išivaizduoti tobulą konstitucijos tekstą, kurį, kuriant įstatymus ar aiškinant jų turinį, beliktų tik mechanškai panaudoti. Vadinamosiose „sunkiose bylose“, kuriose vienareikšmiškai pritaikyti konstitucinę normą sudėtinga ar netgi neįmanoma, teisėjas neišvengiamai susiduria su teisinių argumentų „laisvo pasirinkimo“ problema. Bet ar tokiu atveju viskas priklauso tik nuo teisėjo nuožiūros, nuo jo sąžinės? Vokietijos Konstitucinis Teismas šiuo klausimu išreiškė tokią poziciją: „Teisėjas turi vengti savivalės; jo sprendimas privalo remtis **racionaliu argumentavimu** (*paryškinta A. S.*). Turi būti labai aiškiai parodoma, kad rašytinis įstatymas nepajėgus atlikti savo funkcijos, t. y. kad jį taikant negali būti teisingai išspręsta kilusi teisinė problema. Teisminis sprendimas tokiomis atvejais užpildo susidariusią spragą, vadovaujantis „praktinio proto“ ir **visuomenės pripažintais pamatiniais teisingumo vaizdiniais** (*paryškinta A. S.*)“ [1]. Vokietijos Konstitucinis Teismas, kaip matome, aiškiai įvardija visų bylų, taip pat ir sunkių, teisingo sprendimo teisinius orienty-

* Socialiniai mokslai, teisė, habilituotas daktaras. Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Teisės filosofijos katedros profesorius.

rus: 1. teismai privalo savo sprendimą „racionaliai argumentuoti“, o tai yra susiję su pačiu argumentavimo procesu (procesine bylos sprendimo puse), 2. teismai privalo remtis „visuomenėje pripažintais pamatiniais teisingumo vaizdiniais“.

Kita vertus, nesunku pastebėti, kad Vokietijos Konstitucinio Teismo išreikšta pozicija implikuoja gana kontroversiškas nuostatas. Jei tarsime, kad bylos sprendimas priklauso nuo „visuomenės pripažintų pamatinių teisingumo vaizdinių“, tai šie vaizdiniai gali būti susiję nebūtinai su racionaliai paaiškinamomis prielaidomis, bet ir su iracionaliais, daugiau tikėjimu grįstais vaizdiniais. Kiekviena visuomenė turi specifines tradicines gyvenimo formas, išgyvena religinius, patriotinius jausmus ir kt. Apie šias formas, žinoma, galima racionaliai samprotauti, bet vargu ar galima laikyti žmogaus protu racionaliai pagrįstomis nuostatomis. Žmonės jas dažniausiai priima be rimtesnių argumentų, o **tikėdami**, kad jos savaime teisingos. Tuo pat metu Vokietijos Konstitucinis Teismas įpareigoja teisėjus „racionaliai argumentuoti“ savo sprendimus. Tai galima suprasti kaip reikalavimą, kad bylos sprendimas būtų pagrįstas ne iracionaliomis prielaidomis ar tikėjimo tiesomis, bet žmogaus racionali protu grįstu argumentuotu įsitikinimu. Turint omenyje šį teismams siūlomų nuostatų – iracionaliai priimamų pamatinių teisingumo vaizdinių ir argumentuotų įsitikinimų kontroversiškumą, būtų tikslinga bent teoriniu lygiu pasiaiškinti, ar vis dėlto teismai negalėtų išsiversti pasitelkdami vien tik racionalią argumentaciją. Galbūt galima iracionalias gyvenimo formas racionaliai identifikuoti ir protingai panaudoti racionali teisinio diskurso metu? Regis, būtent tokį uždavinį sau kelia procedūralistinės teisės sampratos atstovas Robertas Alexy.

1. RACIONALIAUS ARGUMENTAVIMO TECHNIKA ROBERTO ALEXY „TEISINIO ARGUMENTAVIMO TEORIJOJE“

R. Alexy savo studijoje „Teisinio argumentavimo teorija“ pasiremia Vokietijos Konstitucinio Teismo nutarime paminėta „racionali argumentavimo“ nuostata ir praktiškai visą teisingumo problematiką sprendžiant teisinės bylas priskiria procedūriniam teisingumui. Procedūrinis teisingumas jo teisinio argumentavimo teorijoje virsta savotiška panacėja sprendžiant bet kokią teisinę galvosūki.

Būtina pripažinti, kad savo teorijoje R. Alexy remiasi pakankamai pagrįstomis teorinėmis prielaidomis, nurodytomis kitų autorių darbuose. Tai visų pirma Jurgeno Habermaso konsensinė tiesos samprata. Pagal šią tiesos teoriją „Tam tikram daiktui tam tikrą savybę galiu priskirti tik tuo atveju, jei bet kuris kitas, *galintis* pradėti su manimi pokalbį, tam pačiam daiktui *priskirtų* tą pačią savybę“ [1, p. 121]. „Pagal konsenso teoriją, potencialus visų pritarimas yra tiek nenorminio teiginio tikrumo, tiek norminio teiginio teisingumo sąlyga“ [1, p.130]. Iš tiesų ši konsensinė tiesos teorija bent jau aiškinant teisės reiškinių yra gana įtikinama. Kokio nors teiginio, pvz., „Eikime kartu“ normatyvinis turinys priklauso nuo part-

nerių abipusio ir kolektyvinio sutarimo „kur nors eiti kartu“. Jeigu tokio teiginio teisingumui pritartų vieni pokalbio dalyviai, o kiti, pvz., jų dauguma, nepritartų, toks teiginys normatyviškai negaliojotų. Taigi tikrai yra pagrindas konsensinę tiesos teoriją naudoti kaip teisės normų identifikavimo testą.

Konsensinė tiesos teorija akivaizdžiai skiriasi nuo, vartojant J. Habermaso terminus, korespondencinės aristotelinės tiesos teorijos. J. Habermaso požiūriu, aristotelinėje tiesos sampratoje: „Sakinį (arba teiginį, pasiūlymą ar tvirtinimą teisingu galima vadinti tik tada, jei turinio aplinkybės, nusakomos tuo sakiniu, faktiškai egzistuoja“ [1, p. 121–122]. Iš tiesų jeigu kokio nors teiginio turinio aplinkybės objektyviai, faktiškai egzistuoja, natūraliai manoma, kad šis teiginys teisingas. Pvz., teiginys „Šiandien šviečia saulė“ yra teisingas, jeigu iš tiesų šiandien šviečia saulė. Tiesą tokiu atveju galima apibrėžti kaip sakinio ir fakto sutapimą. Svarbu pažymėti, kad tiek J. Habermasas, tiek ir R. Alexy nelaiko korespondencinės-aristotelinės tiesos sampratos perspektyvia aiškinant teisės reiškinių.

Konsensinė tiesos samprata nurodo sąlygas, kuriomis ši tiesa gali būti numatoma. Ją galima atrasti tik racionaliame diskurse, kuriame partneriai turi vienodas galimybes pritarti arba nepritarti kokio nors teiginio teisingumui. Tokia pozicija yra susijusi su „idealios kalbinės situacijos“ modeliavimu. J. Habermaso teigimu, idealioje kalbinėje situacijoje „visi kalbėtojai lygiateisiai; nėra prievartos“. Čia galimi tik tokie paliepipimai, kuriems „pritaria visi“ [1, p.134]. Ji yra ne tik diskursų prielaida, bet ir ja „grindžiamos kasdienių veiksmų keliamos pretenzijos“ [1, p.142]. Ir šiuo atžvilgiu J. Habermasui galima tik pritarti. Nors demokratinės bendruomenės realioje gyvenimo situacijose, kai ne visi jos nariai, siekdami pagrįsti kokio nors teiginio pretenzijas galioti, yra vienodai pajėgūs teikti ir kritikuoti argumentus, vis dėlto visi linkę bent jau tikėti, kad sprendimo priėmimo procedūra tenkins idealios kalbinės situacijos reikalavimus.

Remdamasis konsensine tiesos teorija ir idealios kalbinės situacijos modeliu R. Alexy siekia atskleisti galimas idealų diskursą reglamentuojančias taisykles. Tokią savo teorinę užduotį jis vadina transcendentaliniu-pragmatiniu kalbėjimo principų pagrindimu: „transcendentaliniu“ todėl, kad „taisykles siekiama pagrįsti parodant, kad jų galiojimas yra kalbinio komunikavimo sąlyga“ o „pragmatiniu“ todėl, kad „tos taisyklės yra kalbos taisyklės, kurios, be funkcijų, susijusių su sintakse ar semantika, dar atlieka ir kalbėtojo santykio su jų pačių posakiais sunorminimo funkciją“ [1, p. 142]. R. Alexy suformuluoja šias pagrindimo taisykles: 1. Suvišutinamumo principas. Normos įgyvendinimo, tenkinant kiekvieno asmens poreikius, pasekmės turi būti visiems priimtinos [1, p.152]. Tuomet esminis diskurso klausimas – „kurie tokių vertinimų rezultatai yra teisingi? Atsakymą gali pateikti ne praktinio diskurso teorija, o pats diskursas“ [1, p. 152–153] 2. Kritinė kilmės idėja. Poreikiai, kurie yra aiškinami kaip visuotinai priimtini, R. Alexy nuomone, turi išlaikyti savo kilmės patikrinimą.

Galima sakyti, kad „daugiau ar mažiau idealioje“ kalbinėje situacijoje diskurso dalyviai sugebės atlikti savo poreikių kilmės patikrinimo testą ir tada sukurs tokias šių poreikių įgyvendinimo taisykles, kurių taikymo pasekmės bus visiems vienodai priimtinos. Vis dėlto būtina atkreipti dėmesį, kad R. Alexy nėra linkęs idealizuoti abstrakčių teorinių diskurso taisyklių taikymo galimybių. Tai visų pirma matyti iš to, kad jis praktinių vertinimų teisingumo nustatymą patiki ne teorijai, o „pačiam diskursui“. Kita vertus, galima spėti, kad argumentavimo teorijos ir faktinio diskurso santykio paaiškinimo sunkumai verčia R. Alexy preziumuoti **idealaus ir realaus** diskurso skirtį.

Idealus diskursas, kai neribojant laiko, dalyvių skaičiaus ir visiškios laisvės sąlygomis yra ieškoma atsakymo į praktinį klausimą, sukuriant visiškai aiškia kalbinę išraišką, visišką empirinį informuotumą, visišką gebėjimą bei pasirengimą keistis vaidmenimis ir visiškai neturint jokių išankstinių nuostatų. Čia, R. Alexy nuomone, kyla dvi problemos: pirma – konsenso: šiuo atveju konsenso garantijos negalima nei atmesti, nei priimti, nes negalime garantuoti, kad realūs asmenys galėtų būti tokiais idealiomis sąlygomis [1, p. 362]; antra – neprieštaravimo problema: jei konsensus neužtikrinamas, tai „turi būti numatytas atvejis, kai po neapibrėžtai ilgos diskurso trukmės bus tie, kurie laikys N teisingu, ir tie, kurie laikys ne N teisingu. (...) Bet kiekvieno atskiro asmens normų sistemos atžvilgiu ir toliau galioja neprieštaravimo postulatą“. Nors nuomonės ir po ilgų diskusijų kokių nors klausimų iš esmės skiriasi (prieštarauja viena kitai), tačiau kiekvieno dalyvio pozicija lieka neprieštaringa. Idealiame diskurse R. Alexy atmeta galimybę „egzistuoti vieninteliame teisingame atsakyme“. Jis atskiria „teisingumo sąvoką nuo pagrindžiamumo ir įrodomumo sąvokų“. Teisingumo sąvoka verčia ieškoti vienintelio teisingo atsakymo. R. Alexy teigimu, „Ant šio pamato susiformuoja *neprocedūrinio* pobūdžio *absoliuti* teisingumo sąvoka. Ši absoliuti neprocedūrinė teisingumo sąvoka iš tiesų atmeta bet kokią galimybę vadinti „teisingais“ tiek N, tiek ne N. Jos trūkumas tas, kad ji vadovaujasi pernelyg griežtomis prielaidomis. Ir tai reiškia remtis ontologine teze“ [1, p. 362–363].

Bet tai, kad gali būti nerastas vienintelis teisingas atsakymas į kiekvieną praktinį klausimą, R. Alexy teigimu, nereiškia, kad teisingumo sąvoka jokių atžvilgiu nėra absoliuti – ji absoliuti kaip reguliatyvi idėja. „Vienintelis teisingas atsakymas tik siektinas tikslas“ [1, p. 363–364]. Kita vertus, toliau R. Alexy pažymi, kad diskurso dalyviai „privalo turėti pretenzijų, kad būtent jų atsakymas yra vienintelis teisingas“, nes kitaip jų tvirtinimai prarastų prasmę. Bet neaišku, kurie teisingi, todėl verta ieškoti to vienintelio teisingo atsakymo. Todėl diskurso teorijos pagrindas yra *absoliuti procedūrinė* koncepcija“ [1, p. 364].

Realūs diskursai. R. Alexy pažymi, kad „Prieštaravimo problema suskaldo teisingumo sąvoką į absoliučiai procedūrinio ir sąlygiškai procedūrinio teisingumo sąvokas. Jei ir N, ir ne N teisingi, tai reguliacinė idėja reikalauja, kad būtų tęsiamos vienintelio teisingo at-

sakymo paieškos. Bet sąlygiškos procedūros atžvilgiu gali būti teisinga ir N, ir ne N [1, p. 364–365]. Sąlygiškas teisingumas – tai galimumas. Kas galima, tas ir teisinga. Bet jei „laikysimės pozicijos „viskas arba nieko“ ir „neišvengiamus praktinio pagrindimo trūkumus nurodysime kaip pretekstą pereiti į iracionalios, subjektyvios ar ryžtingo apsisprendimo moralės teorijos stovyklą“, atsisakysime racionalumo, o tai nėra būtina ir neturi pateisinamo pagrindo [1, p. 366].

Pateikdamas šiuos argumentus ir skirdamas realų ir idealų diskursus, R. Alexy neabejotinai bent vienu atžvilgiu yra teisus. Nedarant šios skirties ir ieškant vienintelio teisingo atsakymo, jį rasti galima be jokio argumentavimo – paprasčiausiai teisingą sprendimą nustatyti valios aktu. Idealus diskursas, teisingumą laikantis tik reguliacine idėja, realiame diskurse verčia tęsti argumentavimo procedūrą maksimaliai ilgą laiką. Bet kokios trukmės laiką? Koks tas diskurso trukmės maksimalumo matas? Realus diskurso dalyviai turi pretenzijų į teisingumo nustatymą. Tai gal vis dėlto realiame diskurse idėjus tam tikrų pastangų substancinis teisingumas yra pasiekiamas?

2. SUBSTANCINIO (SOCIALINIO) TEISINGUMO REIKŠMĖ REALIAME TEISINIAME DISKURSE

Minėjome, kad Vokietijos Konstitucinis Teismas nurodo, jog teismų sprendimai turi remtis „visuomenėje pripažintais pamatiniais teisingumo teiginiais“. Ši teismo nuostata akivaizdžiai byloja apie būtinybę teismams remtis „pamatiniais teisingumo vaizdiniais“, kurie, reikia manyti, gali turėti substancinį (pamatinį) statusą. Jeigu tokie vaizdiniai egzistuoja, teisingumo paieškos nebūtinai turėtų tęstis neapibrėžtą laiką, o idealus diskurso sąlygomis – iki begalybės. Bet kurgi baigiasi ta racionalaus argumentavimo procedūra? Kitaip tariant, ar galima preziumuoti kokias nors teisingas nuostatas, priimamas be reikalavimo jas nuodugniau pagrįsti? Idomu, kad R. Alexy teorija šiuo atžvilgiu susilaukė kritikos. Jo teorijos kritikas E. Tugendhatas, vertindamas moralinių teiginių teisingumo nustatymo aplinkybes, teigia: „Taigi moralės požiūriu monologinis sprendinys kaip teisingumo kriterijų turi taikyti visų susijusių asmenų konsensą. Lemiamą reikšmę čia turi tai, kad toks konsensus yra ne kognityvus, o volityvus. Jo sukūrimas esąs ne „proto aktas“, o „valios aktas“, būtent – *sprendimo* aktas. Todėl visa susiję ne su pagrindimo, bet su dalyvavimo valdžioje problema“. Konsensus pasiekiamas ne „vadovaujantis kalbėjimo taisyklėmis, bet atsižvelgiant į visų susijusių asmenų interesus“ [1, p. 356–357]. Tokioje pozicijoje, regis, yra pakankamai daug tiesos. Ypač tai akivaizdu, jei asmuo daro moralinį sprendimą remdamasis ne tiek vidiniu savo proto autoritetu, kiek visuomenėje kultivuojamomis vertybėmis, tradicijomis ir dorybėmis. Pvz., kokios nors valstybės pilietis, atsižvelgdamas į visų piliečių priedermę ginti savo tėvynę nuo priešų, ir pats besąlygiškai paklus karienei prievolei ir lauks, kad kiti valstybės piliečiai darytų tą patį. Nors šiuo atžvilgiu būtų galima pateikti nemažai

pacifistinių racionalių argumentų ir karinės prievolės normą kvestionuoti kaip teisiškai teisingą. Tokia daugiau volityvi, o ne racionaliai žmogaus pozicija moralinių ir teisinių teiginių atžvilgiu byloja apie istorinio-hermeneutinio požiūrio į teisės ir moralės normų kilmę svarbą teisiniuose diskursuose [2, p. 90–93]. Nemenkiant R. Alexy procedūrinės teisinio argumentavimo teorijos galima būtų tiesiog daryti prielaidą, kad realiaame teisiniame diskurse vis dėlto racionaliai išreikšti proto argumentai nėra visagaliai. Tiek teisingo sprendimo priėmimo poreikis, tiek ir pats teisingo sprendimo turinys gali priklausyti nuo tam tikrų bendruomenėje kultivuojamų tikėjimo keliu priimamų vertybių. Šiuo atžvilgiu pažymėtina R. Alexy pastaba dėl jo požiūrio į J. Rawlso „Teisingumo teoriją“: „(...) Rawlso teorijos analizė, jos santykis su šiame tyrime aprašoma diskurso teorija ir jos svarbos teisinio argumentavimo teorijai aspektai turėtų būti atskiro tyrimo dalykas“ [1, p. 118]. Jeigu atskirai kalbėtume apie J. Rawlso teisingumo teoriją, tai kartu su šiuo autoriumi tektų teoriniu lygiu spręsti žmogaus pamatinių teisių ir laisvių schemas, kurios galėtų būti laikytinos teisingos teisinės sistemos substanciniu pagrindu, klausimą. R. Alexy, kaip matome, savo teisinio argumentavimo teorijoje atsiriboja nuo šios temos gvildinimo. To nedarysime ir mes. Apie substancinių pagrindų (socialinio teisingumo) greta racionalių argumentų vaidmenį, teismams sprendžiant sunkias bylas, galima kalbėti panagrinėjus kokią nors sunkią bylą iš teismų praktikos.

3. RACIONALŪS IR IRACIONALŪS ARGUMENTAI EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO BYLOJE D. PRETTY PRIEŠ DIŽIAJĄ BRITANIJĄ

Šioje byloje ieškovė D. Pretty kaltino Didžiąją Britaniją, kad ši, jai sergant sunkia ir nepagydoma judinamųjų neuronų liga, neleido nusižudyti su vyro pagalba [3]. Kitaip tariant, jos vyras būtų patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už nužudymą. Ieškovė gindama savo tiesą pateikė nemažai racionalių argumentų ir nurodė, kad: 1. Europos žmogaus teisių ir laisvių apsaugos konvencijos 2 str. „saugo teisę gyventi, o ne patį gyvenimą“, t. y. saugo ir teisę „pasirinkti gyventi toliau ar ne“, 2. kančios, kurias ji patiria pagal Konvencijos 3 str., gali būti vertinamos kaip „žeminantis elgesys“, 3. konvencijos 8 str. „garantuoja apsisprendimo teisę, kuri apima ir teisę priimti sprendimus dėl savo kūno ir to, kas su juo turi vykti“, 4. konvencijos 9 str. „saugo minties laisvę, kuri iki šiol apėmė tokias nuostatas kaip vegetarizmas ir pacifizmas“, 5. ieškovė teigė, jog ji nukentėjo nuo diskriminacijos (14 konvencijos straipsnis), „kadangi su ja buvo elgiamasi lygiai taip pat, kaip su kitais, kurių situacija buvo visiškai kitokia“.

Įsigilinus į ieškovės argumentus sunku juos paneigti. Loginiu požiūriu jie neabejotinai svarūs ir byloja ieškovės naudai. Tačiau Europos Žmogaus Teisių Teismas nepatenkino ieškovės ieškinio. Teismas taip pat pateikė nemažai racionalių argumentų. Vis dėlto tarp teismo išvardytų argumentų galima aptikti ir tokių, kurie veikiau

byloja ne apie teisėjų pagarbą proto argumentams, bet apie jų „moralinį angažuotumą“. Teismas pareiškė, kad „nėra įsitikinęs, kad „teisę į gyvybę“, numatytą 2 str., galima interpretuoti kaip turinčią neigiamų aspektų“. Čia teismas žodžių junginiu „nėra įsitikinęs“ aiškiai pažymėjo savo subjektyvų santykį su 2 str. apibrėžtu konvencijos normos turiniu. Arba štai kita teismo nuostata skelbia: „Nors teismas privalo lanksčiai ir dinamiškai žvelgti į konvencijos interpretacijas, tačiau bet kokia interpretacija turi derėti su esminiais konvencijos tikslais ir jos, kaip žmogaus teisių apsaugos sistemos, darnumu. 3 straipsnis turi būti interpretuojamas taip pat, kaip 2 straipsnis, nes abu atspindi pagrindines demokratinių valstybių ginamas vertybes“. Ypač pastaroji Teismo tezė byloja apie teisėjų išankstinį požiūrį į konvencijos tikslus ir joje ginamas vertybes. Šio požiūrio esmė – gyvybės apsauga yra svarbesnė už laisvo apsisprendimo teisę. Galima sakyti, kad ši Europos Žmogaus Teisių Teismo teisėjų išankstinė pozicija sutrukdė jiems išgirsti ieškovės argumentus ir ištraukti su ieškove į rimtesnę polemiką.

Bet ar ieškovės išreikšta pozicija remiasi vien tik racionaliu argumentavimu. Ar ieškovė nesirėmė tam tikromis volityviomis nuostatomis, priimtomis be įrodymų. Regis, taip galvoti taip pat būtų netikslu. Ieškovė iki absoliučios vertybės lygmens aiškiai *a priori* išaukštino savo laisvo apsisprendimo teisę. Ieškovė dėl tokios savo pozicijos taip pat „negirdėjo ir negalėjo girdėti“ teismo argumentų. Jos patiriama kančia nusvėrė visas jos priedermes gerbti savo pačios gyvybę kaip viešą vertybę.

IŠVADOS

1. Teoriniu požiūriu teisinio argumentavimo procese teisingas sprendimas yra pasiekiamas operuojant racionaliais argumentais. Teisingas sprendimas bus toks, kuris bus pagrįstas visais įmanomais racionaliais argumentais, kuriuos lygiais pagrindais pateiks byloje dalyvaujančios šalys. Toks sprendimas bus procedūriškai teisingas. Tuo pat metu teisinio argumentavimo procese diskurso dalyviai neišvengiamai naudojami ir iracionaliomis prielaidomis (moraliniais, etiniais vertinimais). Sprendimas bus teisingas, jei bus atsižvelgta į socialinio (substancinio) teisingumo reikalavimus.

2. D. Pretty byla prieš Didžiąją Britaniją, nagrinėta Europos Žmogaus Teisių Teisme, byloja, kad teisingas bylos sprendimas priklauso nuo konsensuso dėl vertybių. Teismas rėmėsi prielaida, jog Europoje egzistuoja konsensusas dėl žmogaus gyvybės kaip svarbiausios vertybės. Žvelgiant iš tokių pozicijų teismo sprendimas netenkinti ieškinio gali būti kvalifikuojamas kaip teisingas.

D. Pretty sviri logiškai argumentuota pozicija būtų teisinga ir teismas turėtų jos ieškinį patenkinti, jei Europoje svarbiausia vertybe būtų laikoma žmogaus apsisprendimo laisvė (žmogaus privatumas).

LITERATŪRA

1. **Alexy R.** Teisinio argumentavimo teorija. BVerfG E 34, 269 (287) .
2. **Arlauskas S.** Turiningieji teisės pagrindai: pagrindinių subjektinių teisių teorijos metmenys. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004.
3. <http://www.echr.coe.int>

SOCIAL AND PROCEDURAL JUSTICE IN THE LEGAL DISCOURSE

Saulius Arlauskas *

Mykolas Romeris University

S u m m a r y

The aim of the article is to show that the correct verdict of court depends on the arguments of two sorts: on the half-arguments which are embraced as self-explanatory, id est as fundamental principles of the being of society, moral attitudes, collective goals and so on. Another half-arguments of courts – arguments rational justified at the legal procedure and in such way embodied by courts. The court and the parties of suit accept these arguments as proven. This theoretical position in this article is based on the concept of „consens truth“ of Jurgen Habermas, on the theory of legal argumentation of Robert Alexy and on the insights of philosophical hermeneutic. It is highlighted in the article that in pertaining to conditions of legal argumentation stated by procedure of ideal discourse the correctness of the sentence of court is a regulative idea. The members of legal case are obliged to advocate their own positions and to criticize the positions of opponents only by the rational expressed arguments. In pertaining to the conditions of the real legal discourse the correct sentence may be find when the all rational presented arguments are forceful to all members of legal discourse. Herewith in the article it is discussed about hard cases when the parts of the case haven't fundamental value consensus. It is predicated in the article that at that time the correct sentence isn't depend on the rational arguments but depends on the fundamental values of the judges. At that case the rational argumentation loses its authority. The judgment is determined by irrational arguments at that case. It is maintained that the evidence of such fact is the case of D. Pretty against United Kingdom in the Europe Court of Human Rights. It is stated in the article that the court accepted the life value as the aim of Convention without argumentation.

* Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Philosophy of Law, Prof. Habil. Dr.